

درآمدی بر

دانش‌پژوهی اداری در نیروهای مسلح ایران

«ارتقاء سپاه و نیروی انتظامی»

دکتر جواد محمودی

استادیار حقوق عمومی دانشگاه شیراز

سرشناسه	: محمودی، جواد، ۱۳۵۵ -
عنوان قرارداد	: ایران، قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: درآمدی بر دادرسی اداری در نیروهای مسلح ایران «ارتش، سپاه و نیروی انتظامی»/جواد محمودی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۴ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۳۳۸-۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
ادداشت	: کتابنامه:ص. ۲۹۱.
موضوع	: ایران -- نیروهای مسلح -- قوانین و مقررات
موضوع	: دیوان عدالت اداری -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	: رویه قضایی -- ایران
موضوع	: قوانین نظامی -- ایران
رده بندی کده	: ۳۷۳۸/م/۳۴۵۴ ۱۳۹۳ KMH
رده بندی کده	: ۳۴۳/۵۵۰۱۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۵۸۷۱

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب قهوه‌خانه‌ای و علوم سیاسی

تهران - خیابان انقلاب - خیابان تیراژ، خان لابی نواد،

نرسیده به خیابان دانشگاه، پلاک ۱، واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۵۸۴۰۴۰۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

درآمدی بر دادرسی اداری در نیروهای مسلح ایران

«ارتش، سپاه و نیروی انتظامی»

دکتر جواد محمودی

چاپ اول - ۱۳۹۳

تیراژ: ۳۰۰ جلد

قیمت: ۱۸۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978- 600 -114-338-0

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۳۳۸-۰۰

بخش نخست - مراجع شبه قضایی در نیروهای مسلح

۲۴	فصل نخست: مراجع شبه قضایی انضباطی
۲۸	قسمت نخست: ماهیم کلی
۲۹	قسمت دوم: بانی رسیدگی انضباطی
۲۹	گفتار نخست - تشویشات:
۳۳	گفتار دوم - تشویشات:
۳۳	اول: مصداق تشویشات:
۴۱	دوم - تشویشات پرسنل:
۴۲	سوم - تشویشات پرسنل:
۴۳	چهارم: تشویشات ویژه کارکنان سیستم نظامی
۴۵	قسمت سوم - مشمولان مقررات انضباطی
۴۶	گفتار نخست - شناخت پرسنل نیروهای مسلح:
۴۶	اول - نظامیان:
۴۶	دوم - کارمندان:
۴۷	سوم - محصلان:
۴۷	چهارم - پرسنل وظیفه:
۴۸	پنجم - مستخدمان پیمانی:
۴۸	ششم - مستخدمان خرید خدمت:
۴۸	گفتار دوم - بررسی شمول مقررات انضباطی بر مستخدمان سازمانهای حفاظت، اطلاعات و عقاب:
۵۰	گفتار سوم - بررسی شمول مقررات انضباطی بر همکاران داوطلب نیروهای مسلح
۵۰	اول - دیدگاه مبتنی بر شمول مقررات انضباطی بر تخلفات همکاران داوطلب
۵۲	دوم - دیدگاه مبتنی بر عدم شمول مقررات انضباطی بر تخلفات همکاران داوطلب
۵۴	گفتار چهارم: بررسی شمول مقررات انضباطی بر پرسنل خارج از نیروهای مسلح
۵۴	اول: شمول مقررات انضباطی بر پرسنل کادر مامور به دستگاههای دیگر
۵۵	دوم: شمول مقررات انضباطی بر پرسنل وظیفه‌ی شاغل در دستگاههای دیگر
۵۵	ج: شمول مقررات انضباطی بر پرسنل محکوم به حبس یا خدمت
۵۶	قسمت سوم: ساختار مراجع انضباطی

۵۶	گفتار نخست- فرماندهان، روسا و مدیران پرسنل نیروهای مسلح:
۵۸	گفتار دوم- فرماندهی نیروی مربوطه، وزیر دفاع و رئیس ستاد مشترک:
۵۸	گفتار سوم- هیأت‌های انضباطی:
۵۹	اول: ترکیب هیأت‌های بدوی
۶۰	دوم: ترکیب هیأت‌های تجدیدنظر:
۶۰	الف- ترکیب هیأت تجدیدنظر ارتش:
۶۰	ب- ترکیب هیأت تجدیدنظر سپاه:
۶۱	ج- ترکیب هیأت تجدیدنظر نیروی انتظامی:
۶۱	د- ترکیب هیأت تجدیدنظر نیروی دریایی:
۶۱	هـ- ترکیب هیأت تجدیدنظر نیروی هوایی:
۶۱	اول: صلاحیت هیأت بدوی ارتش
۶۲	دوم- صلاحیت هیأت بدوی نیروی انتظامی
۶۲	سوم- صلاحیت هیأت بدوی سپاه
۶۳	گفتار دوم- صلاحیت هیأت تجدیدنظر:
۶۳	اول- صلاحیت هیأت تجدیدنظر ارتش
۶۳	دوم- صلاحیت هیأت تجدیدنظر نیروی انتظامی
۶۴	سوم- صلاحیت هیأت تجدیدنظر سپاه
۶۴	چهارم- صلاحیت فرماندهی کل قوا:
۶۶	قسمت پنجم- چگونگی رسیدگیها در مراجع انضباطی:
۶۶	گفتار نخست- امکان طرح شکایت به صورت کتبی و شفاهی:
۶۷	گفتار دوم- وحدت دادرس یا تعدد آن در مراحل مختلف رسیدگیها:
۶۷	گفتار سوم- اختیارات هیأت‌های رسیدگی کننده در تخفیف و یا تشدید مجازات‌های اداری:
۶۸	گفتار چهارم- ارزیابی دلایل و مستندات مراجع انضباطی:
۶۹	اول: گزارش‌های رئیس جمهوری در راستای مسئولیت اجرای قانون اساسی:
۷۰	الف- تعیین اختیار رئیس جمهوری به قوای اجرایی، قضایی و نظامی:
۷۰	۱- تفسیر نخست شورای نگهبان
۷۱	۲- تفسیر دوم شورای نگهبان
۷۲	ب- انحصار اختیار رئیس جمهوری به قوه مجریه
۷۴	دوم- نظارت‌های مجلس شورای اسلامی:
۷۴	الف- نظارت مجلس در اجرای تحقیق و تفحص
۷۴	ب- نظارت مجلس در اجرای اصل نودم قانون اساسی

۷۵.....	سوم- گزارشهای مراجع قضایی:
۷۶.....	چهارم: گزارشهای سازمان بازرسی کل کشور:
۷۶.....	پنجم: گزارشهای دیوان محاسبات کشور:
۷۷.....	ششم: گزارش ضابطان قضایی:
۷۸.....	گفتار پنجم: بررسی آیین‌نامه‌ی انضباطی در پرتو اصول دادرسی منصفانه
۷۹.....	اول- زمان قطعیت و اجرای آرای انضباطی
۸۱.....	ب- قوه‌ی مربوط به ردّ دادرس
۸۲.....	سوم- ممنوعیت شرکت مقامات انضباطی در رسیدگیهای مراحل بالاتر
۸۳.....	چهارم- موارد توقف رسیدگیها یا اجرای آرای صادره
۸۴.....	پنجم- مهلت نقض بطلان آرای قطعی صادره
۸۶.....	ششم- حق تجدیدنظر در احل رسیدگیها:
۸۶.....	الف- حق سکوت
۸۷.....	ب- حق حضور در احل رسیدگیها
۸۷.....	ج- حق دریافت یک رأی بلاغ
۸۸.....	هفتم: ارزیابی کلی مراجع انضباطی

بخش دوم- مراجع قضایی غیر انضباطی

۹۵.....	فصل نخست: مراجع شبه قضایی تشخیصی/اعلامی
۹۵.....	قسمت نخست: مراجع شبه قضایی تشخیصی/اعلامی در حوزه‌ی
۹۵.....	گفتار نخست: هیاتهای گزینش در ارتش
۹۵.....	اول: هیات گزینش مستقر در ستاد مشترک، وزارت دفاع و نیروهای مسلح
۹۶.....	دوم: هیاتهای گزینش پرسنل خرید خدمت
۹۶.....	گفتار دوم- هیات گزینش نیروی انتظامی
۹۷.....	گفتار سوم- هیات گزینش سپاه
۹۷.....	قسمت دوم: مراجع تشخیصی/اعلامی در سایر حوزه‌ها
۹۸.....	گفتار نخست: کمیسیونهای موضوع مواد ۱۲۰ و ۱۲۱ قانون ارتش
۹۸.....	گفتار دوم: هیاتهای موضوع مواد ۱۶۵ قانون ارتش و ۱۹۲ مقررات استخدامی ناجا
۱۰۰.....	گفتار سوم: کمیسیون نحوه‌ی احتساب سابقه‌ی خدمت کارکنان نیروی انتظامی
.....	گفتار چهارم: کمیسیونهای تشخیص شهید، جانباز، فوت در حین انجام وظیفه یا به سبب آن یا موارد مختلف
۱۰۱.....	معلولیت در نیروهای سه گانه
۱۰۴.....	گفتار پنجم: کمیسیون پزشکی تشخیص مصدومان شیمیایی

گفتار ششم: شورای موضوع قانون نحوه‌ی استفاده از خانه‌های سازمانی	۱۰۵
گفتار هفتم: کمیسیونهای موضوع مقررات برگزاری مناقصات نیروهای مسلح	۱۰۶
اول- کمیسیون مناقصه	۱۰۶
دوم: هیأت ترک تشریفات	۱۰۶
گفتار هشتم: کمیسیونهای موضوع آیین‌نامه‌ی اجرایی ماده واحده‌ی قانون ادامه‌ی استفاده‌ی خانوادگی افرادی که ساکن خانه‌های سازمانی بوده و شهید، جانباز، اسیر و مفقودالامر شده‌اند	۱۰۸
گفتار نهم: مراجع موضوع آیین‌نامه‌ی تعیین مصادیق عملی شهید و خانواده‌های شاهد	۱۰۹
دهم: کمیسیونهای موضوع آیین‌نامه‌ی اجرایی لایحه‌ی قانونی راجع به ارزش گواهی‌نامه‌ی فارغ‌التحصیلان موزشگاه‌های رانندگی و مکانیکی ارتش مصوب ۱۳۳۵ و اصلاحیه‌ی آن مصوب ۱۳۶۷	۱۰۹
یازدهم: مراجع موضوع قانون خدمت وظیفه‌ی عمومی	۱۱۰
اول- هیأت رسیدگی به ادعای کفالت	۱۱۰
دوم: شورای هیأت خیریه معافیت پزشکی	۱۱۲
گفتار دوازدهم: کمیسیونهای موضوع آیین‌نامه‌ی بر کار آبی پرسنل و ترفیعات آنها در ارتش	۱۱۳
گفتار سیزدهم: کمیسیونهای موضوع آیین‌نامه‌ی صدور جانبازی	۱۱۴
فصل دوم: مراجع شبه قضایی ترافع	۱۱۵
قسمت نخست: کمیسیونهای موضوع آیین‌نامه‌ی اجرایی ماده‌ی ۱۲۲ قانون برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موسسات خدمات انتظامی (حفاظتی و مراقبتی)	۱۱۵
قسمت دوم: کمیسیون موضوع مقررات برگزاری مناقصات نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۵/۵/۷	۱۱۷
قسمت سوم: هیأت موضوع تبصره‌ی ۱ قسمت ج ماده‌ی ۶۰ قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح	۱۱۸
قسمت چهارم: کمیسیون رسیدگی به شکایات جانبازان	۱۱۹
قسمت پنجم: مراجع رسیدگی به شکایات پرسنل در امور خدمتی	۱۱۹
گفتار نخست- مراجع رسیدگی به شکایات پرسنل شاکی	۱۲۰
اول- فرمانده، مدیر یا رئیس مستقیم پرسنل شاکی	۱۲۰
دوم: فرمانده، مدیر یا رئیس یک رده بالاتر	۱۲۱
سوم: فرماندهی نیروی مربوطه، وزیر دفاع و یا رئیس ستاد مشترک و مقامات هم‌سطح	۱۲۱
چهارم: هیأت‌های بدوی در نیروهای مسلح	۱۲۱
الف- صلاحیت هیأت‌های بدوی	۱۲۲
۱- صلاحیت هیأت‌های بدوی در ارتش:	۱۲۲
۲- صلاحیت هیأت‌های بدوی در سپاه:	۱۲۲
۳- صلاحیت هیأت بدوی در نیروی انتظامی:	۱۲۳
ب- صلاحیت هیأت‌های تجدیدنظر	۱۲۳

۱۲۳	۱- صلاحیت هیأت تجدیدنظر در ارتش:
۱۲۴	۲- صلاحیت هیأت تجدیدنظر در سپاه:
۱۲۴	۳- صلاحیت هیأت تجدیدنظر در نیروی انتظامی:
۱۲۵	فصل سوم: مراجع شبه قضایی نظارتی
۱۲۵	قسمت نخست: شورای موضوع اساسنامه‌ی مرکز تحقیقات استراتژیک دفاعی
۱۲۵	قسمت دوم: هیأت موضوع آیین‌نامه‌ی اجرایی موضوع ماده‌ی ۲۰۳ قانون استخدامی سپاه
	قسمت سوم: شورای نظارت موضوع آیین‌نامه‌ی اجرایی قانون تسری مفاد تبصره‌ی ۳ قانون نحوه‌ی بازنشستگی جانیان از انقلاب اسلامی ایران و جنگ تحمیلی و معلولین عادی و شاغلین مشاغل سخت و زیان‌آور مصوب ۱۳۶۷ به شاغلان سخت و زیان‌آور کلیه نهادهای نظامی و انتظامی، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان‌های وابسته
۱۲۶	قسمت چهارم: شورای عالی موضوع اساسنامه‌ی سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح
۱۲۷	قسمت پنجم: شورای عالی موضوع قانون اساسنامه‌ی سازمان تأمین خدماتی درمانی پرسنل نیروهای مسلح

بخش سوم- رویه‌ی مراجع شبه قضایی نیروهای مسلح با مراجع قضایی

۱۳۱	فصل نخست: رابطه‌ی دیوان عدالت اداری و مراجع شبه قضایی
۱۳۱	قسمت نخست: نظارت ماهوی دیوان بر مراجع شبه قضایی
۱۳۲	گفتار نخست: صلاحیت دیوان در رسیدگی به شکایات متعلقات دربارهی امور استخدامی خود:
۱۳۴	گفتار دوم: صلاحیت دیوان در نظارت بر مقررات مشمول مصوب فرماندهان نیروهای مسلح:
۱۳۵	اول: نظارت بر مقررات مصوب فرماندهی کل قوا:
۱۳۶	الف- رویه‌ی عملی دیوان
۱۳۸	ب- تحلیل رویه‌ی عملی
۱۳۸	۱- بررسی دلایل شکایتی
۱۳۸	۲- بررسی دلایل طرف شکایت
۱۳۹	۳- تحلیل رای دیوان
۱۵۷	دوم: نظارت بر مقررات مصوب مقامات دیگر
۱۵۸	قسمت دوم: نظارت شکلی دیوان بر مراجع شبه قضایی
۱۵۸	گفتار نخست: نظارت بر آرای قطعی مراجع انضباطی
۱۵۹	گفتار دوم: رسیدگی به شکایات از تصمیمات قطعی انضباطی
۱۶۰	اول: رسیدگی به شکایات از آرای انضباطی فرماندهی کل قوا
۱۶۰	دوم: رسیدگی به شکایات از آرای قطعی انضباطی صادره از هیاتهای انضباطی
۱۶۱	الف: آرای قطعی و غیرقطعی انضباطی

ب: تاملی بر قانون چگونگی اعتراض کارکنان مشمول قوانین استخدامی نیروهای مسلح نسبت به آرای صادره از هیأت‌های رسیدگی به تخلفات انضباطی ۱۳۸۹/۱/۲۵	۱۶۱
۱- متن قانون	۱۶۲
۲- تحلیل قانون	۱۶۳
گفتار دوم: نظارت دیوان بر تصمیمات مراجع غیر انضباطی	۱۶۵
فصل دوم: رابطه‌ی دادگاه‌های حقوقی با مراجع شبه قضایی	۱۶۹
بخش نخست: تقویم و پرداخت خسارت ناشی از تصمیمات مراجع شبه قضایی	۱۶۹
قسمت دوم: رسیدگی به شکایت مقامات دولتی علیه تصمیمات مراجع شبه قضایی	۱۷۰
فصل سوم: ابطال مصوبات مغایر با مقررات بالادستی صادره از مراجع شبه قضایی نظارتی	۱۷۱
فصل دوم: تأثیر آرای کیفری و مراجع شبه قضایی	۱۷۲
قسمت نخست: تأثیر آرای کیفری بر آغاز رسیدگی‌های انضباطی	۱۷۲
گفتار نخست: تأثیر آرای دادگاه‌های نظامی در آغاز رسیدگی‌های انضباطی	۱۷۳
گفتار دوم: تأثیر آرای دادگاه عمومی کیفری بر آغاز رسیدگی‌های انضباطی	۱۷۵
قسمت دوم: رابطه‌ی آرای کیفری و تصمیمات انضباطی در رسیدگی به تخلفات مجرمانه	۱۷۸
گفتار نخست- دیدگاه مبتنی بر تأثیر آرای قضایی از تصمیمات انضباطی	۱۷۹
گفتار دوم- دیدگاه مبتنی بر تأثیرپذیری تصمیمات انضباطی از آرای قضائی	۱۸۰
گفتار سوم: دیدگاه حاکم بر قوانین و مقررات انضباطی نیروهای مسلح	۱۸۱
اول: دیدگاه حاکم بر آیین‌نامه‌ی انضباطی	۱۸۱
دوم: دیدگاه حاکم بر قانون ارتش	۱۸۲
سوم: دیدگاه حاکم بر قانون مقررات استخدامی نیروی انتظامی	۱۸۳
چهارم: دیدگاه حاکم بر قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح	۱۸۶
گفتار چهارم: دیدگاه حاکم بر قانون رسیدگی به تخلفات اداری	۱۸۷
نتیجه‌گیری	۱۹۰

پیوستها

(۷) بخشی از قانون ارتش جمهوری اسلامی:	۲۰۱
فصل پنجم- تکالیف پرسنل، تشویقات و چگونگی رسیدگی به شکایات:	۲۰۱
(۸) بخشی از قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران:	۲۰۴
فصل پنجم- تکالیف انضباطی پرسنل، تشویقات و چگونگی رسیدگی به شکایات:	۲۰۴
(۹) بخشی از قانون استخدام نیروی انتظامی:	۲۰۸
فصل پنجم- امور انضباطی، تشویقات، تنبیهات و نحوه رسیدگی به شکایات:	۲۰۸

۲۱۳	آیین‌نامه‌ی انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۲۱۳	مصوب فرماندهی کل قوا ۱۳۶۹/۱۰/۲۲
۲۱۳	فصل اول: تعاریف و کلیات
۲۱۵	فصل دوم: اصول شرافت سربازی
۲۱۷	فصل سوم: اصول فرماندهی و سلسله مراتب
۲۲۱	فصل چهارم: ترتیب درجات، رتبه‌ها، ارشدیت، فرماندهی ریاست و مدیریت
۲۲۶	فصل پنجم: مسئولیت و وظایف پرسنل نیروهای مسلح
۲۲۷	فصل ششم: تعاریف عمومی فرماندهان، روسا و مدیران
۲۲۹	فصل هفتم: وظایف فرمانده و پرسنل در رزم
۲۳۰	فصل هشتم: مقررات و قوانین مربوط به مقررات مربوط به رزم منطبق با مقررات قرارداد (ژنو) که اجرای آن مورد تصویب قرار گرفته است:
۲۳۲	... فصل سیزدهم: تشویقات و تئیهات
۲۴۱	فصل چهاردهم: شکایات، گزارشات و دعاوی
۲۵۲	پیوست جداول تشویقات
۲۵۳	پیوست جداول تئیهات
۲۵۷	آرای دیوان عدالت اداری
۲۵۷	درباره‌ی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۲۵۹	آرای شعب دیوان عدالت اداری
۲۵۹	درباره‌ی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۲۶۳	آرای هیات عمومی دیوان عدالت اداری
۲۹۱	منابع و مأخذ
۲۹۱	منابع فارسی
۲۹۱	کتابها
۲۹۱	پایان‌نامه‌ها
۲۹۱	مقاله
۲۹۲	قوانین
۲۹۳	مصوبات مقام رهبری
۲۹۴	آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها
۲۹۴	ساینها

مقدمه:

انسان، با استعداد شگفت‌انگیز دارد؛ او می‌تواند به اوج کمالات و فضیلت‌های اخلاقی، نائل شود و در عین حال، به پائین‌ترین درجات اخلاقی و اوج شرارت و تبهکاری، سقوط کند.^۱ همه‌ی دستورات الهی و پیران و پیشوایان دینی در راستای تقویت فضائل انسانی و جلوگیری از سقوط اخلاقی او می‌کوشند. ریشه‌ی همواره شاهد جنگ‌ها، غارتگری‌ها و ستمگری‌های فراوان بوده که در خودخواهی بشر، ریشه داشته‌اند. در این میان، تلاش ملت‌ها و اقوام برای حفظ مرزهای جغرافیایی و هویت اجتماعی خود، آنان را واداشته تا با توجه به ظرفیت‌ها و امکانات هر زمانه، ابزار و نیروی انسانی خاصی را برای دفع حملات مهاجمان به کار گیرند.

ایران از دیرباز، مظهر قدرت و سیطره بر اقلای دیگر و تشکیل دولت و ارتش نیرومند و نیز در برهه‌هایی از زمانه‌ی دور و نزدیک، آماج حملات و غارتگری‌های قدرت‌های مهاجم دیگر بوده است. وجود یک ارتش آماده‌ی رزم با ساختار منضبط و سازماندهی شده، همواره از ویژگی‌های قوای نظامی کشورمان بوده است.^۲ ویژگی‌های جغرافیایی منحصربه‌فرد ایران و منابع طبیعی خدادادی آن، همواره، دولت‌ها و نیروهای مهاجم همسایه و غیر همسایه را طمع انداخته است؛ به ویژه در تاریخ معاصر که کشف نفت و ذخائر مربوطه‌ی آن، موقعیت استراتژیکی ممتازی را به کشورمان بخشیده، قدرت‌های استعماری به طور مستقیم و غیرمستقیم به کشورمان استفاده از نیروهای نظامی و سیاسی خود در اندیشه‌ی تسلط بر آب و خاک ما برآمده‌اند. جنگ هشت ساله‌ی تحمیلی رژیم عراق علیه کشورمان، نمونه‌ای از این بدسگالی‌ها است.

۱ قرآن کریم، سوره‌ی تین، آیات ۳ و ۴: لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ «کَمَ وَدَّاهُ أَفْقَل سَافِلِينَ» که ما انسان را در

بهترین صورت و نظام آفریدیم» سپس او را به پایین‌ترین مرحله بازگرداندیم.

۲ برای آشنایی با تاریخ ارتش ایران، رک: معطوفی، اسدالله، تاریخ چهار هزار ساله‌ی ارتش ایران، نشر ایمان، ۱۳۸۲

از این رو، تقویت ساختار نیروهای مسلح و نظارت بر حفظ و ارتقای نظم و انضباط در آن نیروها در راستای رسالت‌های حرفه‌ای حقوقی است. این نیروها به عنوان بخش مهمی از قوه‌ی مجریه^۱ در زمره‌ی نهادهای اجرایی اصلی‌اند که نظم و امنیت را در درون جامعه و در برخورد با سایر واحدهای مستقل جهانی (یعنی دولت‌ها) در سطح مرزها، تضمین می‌کنند. در عین حال، تحلیل حقوقی چگونگی ارتباط اجزاء و به ویژه، مراجع شبه قضایی موجود در آن با مردم نواح شهروندان منتفع از خدمات و کارکرد آن نیروها و نیز پرسنل نیروهای مسلح و نسبت آن با اصول دادرسی منصفانه، لازم است.

مقصود از «دادرسی اداری»^۲ در نیروهای مسلح، مجموعه فرآیندهای اداری صلاحیت مقامات قضایی برای اعمال نظارت‌های درون سازمانی در نیروهای مسلح، تصمیم‌گیری درباره‌ی اختیارات و این نیروهای مسلح با اشخاص ثالث (مردم) و مراتب اعمال مجازات‌های اداری به دلیل جنبه‌ی انتظامی ذاتی داشتن یک فعل یا ترک فعل منتسب به پرسنل نیروهای مسلح است. هم‌چنین مراجع، تشکلات و شرایط شکایت پرسنل مذکور در برابر اعمال اختیارات انضباطی از سوی فرماندهان، رؤسا و مدیران خود را نیز کلیه‌ی امور مربوط به حقوق استخدامی و حقوق و تکالیف آن‌ها در قوانین، مقررات، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها و سبوع آن عنوان است.

در برابر آن، «دادرسی قضایی»^۳ در مفهوم مجموعه اقتدارات و صلاحیت‌های دادگاه‌های صالح به رسیدگی به جرائم خاص نظامی و عمومی نظامی و سایر پرسنل نیروهای مسلح و نیز مراحل، تشریفات و آئین رسیدگی مذکور می‌باشد. دادرسی قضایی، نماد کنترل‌های درون-سازمانی و در عین حال، غیرقضایی در نیروهای مسلح است. مقول، «دادرسی قضایی، بیانگر نظارت بیرونی دادگاه‌های صلاحیت‌دار در مواجهه با ارتکاب جرائم نظامی و انتظامی و یا جرائم عمومی، به عنوان پدیده‌ای مخرب است که ضمن تهدید نظم عمومی امنیت جامعه، وجهه‌ی نیروهای مسلح و اقتدار آن‌ها را مخدوش می‌سازد.

بنابراین، نوشتار پیش رو، شامل بررسی ساختار و صلاحیت مراجع شبه قضایی فعال در نیروهای مسلح است که به اختلافات میان پرسنل نیروهای مسلح با مقامات مافوق و نیز در مورد

۱ هاشمی، سید محمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم، انتشارات میزان، ۱۳۸۲ ص ۱۱۶

2 Administrative Justice

3 Judicial Justice

دعاوی غیرقضایی مردم علیه نهادهای نظامی می‌پردازد؛ هم‌چنان که ساختار و صلاحیت نهادهای اعمال تغییر انضباطی در مورد نظامیان را نیز بررسی می‌کند.

این نوشتار از منظر توصیفی - تحلیلی به بررسی قوانین و مقررات انضباطی نیروهای مسلح - پس از انقلاب اسلامی - و قوانین و مقررات حاکم بر سایر مراجع شبه قضایی فعال در نیروهای مسلح رابطه‌ی آن‌ها با مراجع قضایی (شامل دیوان عدالت اداری و دادگاه‌های نظامی و دادگستری) می‌پردازد. به طور کلی، مراجع شبه قضایی فعال در نیروهای مسلح را می‌توان به چند دسته‌ی مراجع انضباطی، مراجع تشخیصی/اعلامی، مراجع ترافی و مراجع نظارتی، تقسیم کرد. این تقسیم‌بندی به رسمیت‌گویی و حسب کارکرد آن مراجع، صورت پذیرفته است. البته برخی از مراجع تشخیصی/اعلامی در سطح تجدیدنظر، حالت ترافی به خود می‌گیرند؛ برای مثال، مراجع موضوع قانون خدمت وظایب عمومی مانند کمیسیون‌های تشخیص معافیت پزشکی یا هیات‌های تشخیص کفالت در سطح بدین مراجع تشخیصی/اعلامی دارند اما در سطح تجدیدنظری بیشتر وصف «ترافی» به خود گرفته و در مقدمه‌ی رسیدگی به یک اختلاف به رسیدگی می‌پردازند. با این حال، مجموعاً در دسته‌ی مراجع تشخیصی/اعلامی از آن‌ها یاد شده است.

بدیهی است که این اثر، عاری از کاسی و استباهات نیست؛ به ویژه آن که نگارنده، صرفاً از بُعد نظری به موضوع نگریسته و از راهکارهای علمی و مورد اجرا و نیز رویه‌ها و عرف اداری مربوطه در مراجع اداری - انضباطی نیروهای مسلح، تشریفات عملی فراوری فرآیندهای دادرسی اداری در آن نیروها آگاهی چندانی نداشته است. نه پیش‌بینی علمی کافی^۱ در این باره نیز، مشکل مهمی در تدوین مطالب بوده است. از این رو، از انصاف و صلاحیت‌دار و پرسنل دارای تجربه‌ی عملی در اعمال تشریفات و مراتب انضباطی خواهر می‌توانست که پیشنهادات و خُرده‌گیری‌های خود را به نگارنده، تذکر دهند.

بررسی تحلیلی و انتقادی مقررات مربوط به نیروهای مسلح، علاوه بر تقویت نظم سازمانی آن نیروها، محتوای رسیدگی‌ها و مصوبات در بخش‌های مربوطه را در پرتو اصول دادرسی

۱ به استثنای منابع زیر:

برجی، علیرضا، تخلفات انضباطی کارکنان نیروهای مسلح، رساله‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲

قاسمی، ناصر و کارمزدی، عبدالکریم، مسئولیت آمر و مأمور در حقوق ایران، انتشارات خرسندی، ۱۳۹۲